

Laat veiligheid niet 'rechts' liggen

Door Nadia Arsieni

Veiligheid wordt binnen het politieke debat vaak benaderd vanuit een conservatieve 'law and order' invalshoek. Terwijl veiligheid het absolute fundament is van de open en vrije samenleving. Alleen dan krijgen verschillende individuen een gelijke kans om zichzelf te kunnen ontplooiën. Zonder voldoende waarborgen op het gebied van veiligheid kunnen we dat wel vergeten. Veiligheid is een essentiële voorwaarde voor vrijheid, en tegelijk kunnen veiligheidsinterventies de individuele vrijheid onevenredig onder druk zetten en inperken. We mogen veiligheid daarom niet aan rechts-conservatieve politici overlaten, juist niet. Deze policy paper geeft een sociaal-liberale invalshoek op het spanningsveld tussen vrijheid en veiligheid. Dit wordt toegelicht aan de hand van enkele lokale voorbeelden.

Sociaal-liberale bril

John Stuart Mill heeft met het belangrijke werk *On Liberty* (1859) een grote stempel gedrukt op het liberale denken over vrijheid. Hierbij staat de autonomie van het individu centraal om een eigen visie op het goede leven na te streven. Vrijheid betekent hier het vrij zijn van dwang of repressie door de overheid. Dit is door Isaiah Berlin in *Two concepts of liberty* (1958) ook wel negatieve vrijheid genoemd. De overheid zou niet in de weg mogen staan van individuele keuzes. Hij zet daar positieve vrijheid tegenover, waarbij de overheid juist een actieve rol oppakt om vrijheid te vergroten, bijvoorbeeld door te zorgen voor goed onderwijs. D66 is een duidelijke erfgenaam van deze twee opvattingen van vrijheid, met een groot vertrouwen in de eigen kracht van mensen en tegelijk een belangrijke rol voor de overheid voor het bevorderen van gelijke kansen.

Met een sociaal-liberale bril op zou overheidsingrijpen dus altijd een kritische afweging moeten zijn. We zijn geen uitgesproken voorstanders van een staat die lukraak intervenueert in de persoonlijke levenssfeer en dus ook kritisch op onnodige inperkingen daarvan. Om te bepalen wanneer dit wel en niet is toegestaan, is het 'schadebeginsel' van Mill relevant: Jouw vrijheid houdt op waar de vrijheid van de ander begint. Een individu kan doen wat hij wil, zolang hij anderen geen schade toebrengt. Zodra jouw gedrag en acties overlastgevend worden voor anderen, worden hieraan regels gesteld. Zo kan vuurwerk afsteken tijdens de jaarwisseling bijvoorbeeld worden gezien als een individuele vrijheid, maar dit heeft een duidelijke keerzijde als de samenleving hier als geheel veel schade van ondervindt. Een vuurwerkverbod is vanuit die redenatie goed uit te leggen, zeker als het na jaren nog niet lukt om de veiligheid voor mensen en dieren tijdens de jaarwisseling te verbeteren. Het schadebeginsel voorziet ons dus van een legitimatie voor overheidsingrijpen met gepaste veiligheidsmaatregelen. Binnen de grenzen van de rechtsstaat staan hierbij voor alle burgers rechtszekerheid en rechtsgelijkheid voorop, om willekeur te voorkomen. Het is daarom ook logisch dat sociaal-liberalen veel waarde hechten aan een goed functionerende democratie, zodat de macht hier scherp op gecontroleerd wordt. Ook de vrijheid van meningsuiting is om die reden belangrijk. Iedereen heeft het recht om over elk

onderwerp zijn of haar mening te verkondigen.

Vrijheid voorop

Waar de rol van de overheid begint en waar deze ophoudt is natuurlijk niet zwart-wit, maar verandert voortdurend door nieuwe omstandigheden en inzichten die voortkomen uit de tijdsgeest. Steeds opnieuw moeten we bepalen wat wij de aanvaardbare grenzen vinden voor veiligheidsmaatregelen. Hiervoor zijn de begrippen proportionaliteit en subsidiariteit belangrijk: Staat het doel in verhouding tot het instrument? En is de gekozen aanpak wel de beste manier om het doel te bereiken? Rechts-conservatieve partijen zullen sneller van mening zijn dat álles is geoorloofd, om een soort maximale staat van veiligheid te bereiken. Vaak gaan symbolische argumenten dan een rol spelen en worden proportionaliteit en subsidiariteit van maatregelen uit het oog verloren. Het wordt hoofdzakelijk een kwestie van “hard optreden”. De mogelijke consequentie is een onevenredig grote impact op individuele vrijheden en rechten, terwijl over de effectiviteit van maatregelen valt te twisten. D66'ers kunnen hier een belangrijk gewicht in de schaal leggen. Wij waken ervoor dat de maatregelen die we nemen op het gebied van veiligheid ten dienste blijven staan van vrijheid en niet andersom. Dit zal ik illustreren aan de hand van enkele voorbeelden.

Demonstratierecht

Het spanningsveld tussen vrijheid en veiligheid wordt duidelijk zichtbaar bij de omgang met het demonstratierecht. In onze Grondwet is het recht op demonstreren verankerd als onderdeel van de vrijheid van meningsuiting. De inhoud van een demonstratie hoort bij de individuele vrijheid van ieder persoon en staat niet ter discussie. Toch gaat het hierbij niet om een absoluut recht. De veiligheid mag namelijk niet in het geding komen. Burgemeesters moeten zoveel mogelijk faciliterend optreden om veiligheidsrisico's aan de voorkant te voorkomen. Maar de Wet Openbare Manifestaties geeft ze ook de bevoegdheid om bij 'wanordelijkheden' tot afgelasting over te gaan vanwege verstoring van de openbare orde, ook als er alleen een vrees bestaat dat dit gebeurt, bijvoorbeeld omdat er tegendemonstranten in beeld zijn. Het resultaat is dat demonstranten kunnen worden beperkt in hun recht, vanwege verstoringen van de openbare orde die ontstaan door omstanders of tegendemonstranten. Dat ligt buiten hun macht en voelt daarom als onredelijk. De Nationale Ombudsman en Amnesty hebben opgelegde verboden en inperkingen van demonstraties herhaaldelijk veroordeeld.

Het kan hierdoor voorkomen dat verschillende burgers zich verschillend benaderd voelen. Demonstraties worden de ene keer beter gefaciliteerd dan de andere keer. Soms krijgen demonstranten te horen dat hun demonstratie helemaal niet mag plaatsvinden, vanwege veiligheidsrisico's. Zo zijn anti-Zwarte Piet demonstranten de afgelopen jaren niet bepaald overal op een soepele manier onthaald. Hetzelfde geldt voor demonstraties van Koerden tijdens de inval van Turkije in Syrië, waarbij ook Turkse tegendemonstraties ontstonden. D66 staat uiteraard altijd voor een gelijke behandeling door de overheid. De boodschap van een demonstratie mag hierbij geen verschil maken. Ook Pegida mag demonstreren, pal voor een moskee. Er kunnen

echter wel goede veiligheidsargumenten zijn om grenzen te stellen aan demonstraties. Zo werd met organisatoren van de Black Lives Matter demonstraties afgesproken hoe deze tijdens de coronaperiode konden plaatsvinden, zodat er geen risico's voor de volksgezondheid zouden ontstaan.

Preventief fouilleren

Waar dezelfde spanning optreedt als het gaat om een gelijke behandeling van individuen, is bij de praktijk van preventief fouilleren. De Wet Wapens en Munitie geeft hierbij aan wat is toegestaan. Fouilleren van individuele personen is altijd mogelijk bij concrete verdenkingen, bijvoorbeeld van vuurwapenbezit. Het is dan wel een vereiste dat er sprake is van een minimale bewijslast. Preventief fouilleren gaat een stap verder, want individuen kunnen dan ook zonder minimale bewijslast worden gefouilleerd. Belangrijk zijn hierbij de waarborgen om willekeur te voorkomen, namelijk dat dit alleen zonder aanzien des persoons mag plaatsvinden in een aangewezen veiligheidsrisicogebied. De burgemeester kan hiertoe overgaan na overleg met de officier van justitie. Preventief fouilleren moet dus a-selectief worden uitgevoerd: de politie fouilleert bij een actie iedereen (of bijvoorbeeld elke derde voorbijganger). De politie mag niet zomaar iemand eruit pikken zonder enig bewijs dat er iets met iemand aan de hand is. Maar dit is natuurlijk precies waar de schoen wringt. Gaat dit altijd goed? Worden ouderen net zo vaak gefouilleerd als jongeren? Worden jongeren met een kleurtje in bepaalde buurten toch misschien vaker preventief gefouilleerd dan anderen? Zijn die acties altijd onderdeel van grootschalige politieacties? Of doen agenten dit ook als ze een groepje jongeren op straat zien, waar ze geen goed gevoel bij krijgen?

Gevoelens van oneerlijke behandeling en etnisch profileren kunnen hierdoor in de hand worden gewerkt. D66 is daarom nooit een groot voorstander geweest van deze aanpak. Het is bekend dat het vertrouwen van jongeren in de politie verslechtert als zij steeds op gespannen voet met de politie staan door dit soort acties. Hierdoor ontstaat juist meer onveiligheid op straat. De proportionaliteit en subsidiariteit van dit instrument zijn bovendien vrij diffuus. Voor een preventieve fouilleeractie is veel politiecapaciteit vereist, terwijl de winst meestal marginaal is en tot een paar steekwapens beperkt blijft. D66'ers benadrukken over het algemeen hoe belangrijk het is om echt iets aan de oorzaken van onveiligheid te doen, in plaats van ons blind te staren op symptoombestrijding. Zo kan het probleem van het messengeweld beter worden aangepakt met een preventieve en integraal vormgegeven aanpak, waarbij met risicojongeren wordt gewerkt aan alternatief gedrag en toekomstperspectief. In Rotterdam gaan we bijvoorbeeld aan de slag met gedragsregulering- en agressietrainingen, in samenwerking met boksscholen.

Ondermijning

De spanning tussen vrijheid en veiligheidsmaatregelen treedt vanzelfsprekend ook op bij de aanpak van ondermijnende criminaliteit. Ondermijning is een veelkoppig monster, waarbij onderwereld en bovenwereld in elkaar overlopen en zich hierdoor criminele activiteiten in buurten en woonwijken nestelen. Er wordt als het ware gebruik gemaakt van de kwetsbare plekken in de samenleving, om drugs af te zetten, geld wit te wassen en dekmantels te creëren. Om hier

krachtig tegenop te treden is de Wet Bibob relevant. Hiermee dwingt de gemeente af om bij vergunningen inzicht te krijgen in de financiën, eigendom, personeelsbeleid en de herkomst van het vermogen. Dit is een goede zaak. Misstanden moeten gewoon hard worden aangepakt. D66 is net zo goed voor strenge controles en een harde aanpak waar nodig, als de politieke partijen aan de rechterkant. Maar ook hier kan het voorkomen dat vooringenomenheid een rol gaat spelen en rechtsgelijkheid onder druk komt te staan.

Ik neem als voorbeeld de slechte reputatie van shishalounges. Daar zijn een aantal zorgelijke incidenten geweest, met schietpartijen en zelfs explosies. Uit politieonderzoek en diverse Bibob-onderzoeken blijkt dat het merendeel van de incidenten bij shishalounges op zichzelf staand zijn en niet maatgevend zijn voor de gehele branche. Dit is vergelijkbaar met de horeca, waar immers ook rotte appels tussen zitten. Op basis van een objectieve aanpak met voldoende toezicht en handhaving, kunnen malafide ondernemingen worden aangepakt. Daarom zal niemand ervoor pleiten dat alle kroegen moeten worden gesloten. Maar dat is precies wat sommige politici wél roepen als het om shishalounges gaat. D66 is dan de partij bij uitstek om zich tegen het stigmatiseren van een doelgroep uit te spreken en voor de vrijheid van ondernemerschap te gaan staan. De gemeente zou geen onderscheid mogen maken tussen verschillende groepen ondernemers. We gaan niet uit van schuld, totdat onschuld bewezen is. Als we kijken naar de oorzaak van het probleem, gaat het om (drugs)criminelen die een voet aan de grond krijgen bij burgers en ondernemingen. Behalve investeren in toezicht en handhaving, is het daarom nodig om te investeren in de weerbaarheid van de samenleving. Een preventieve aanpak is net zo belangrijk (zo niet belangrijker) als de repressieve aanpak. Witwaspraktijken kunnen een stuk eenvoudiger worden aangepakt, als mensen de verleidingen van het grote geld kunnen weerstaan en verdachte signalen worden doorgegeven aan de politie. Om die reden is ook het vertrouwen van burgers in hun eigen toekomst en in de politie belangrijk.

Tot slot

Met deze policy paper heb ik een sociaal-liberale invalshoek gegeven voor het thema veiligheid en daarbij enkele voorbeelden uit de gemeentelijke praktijk gebruikt, om te ondersteunen bij het schrijven van lokale verkiezingsprogramma's. Voor D66 wordt het de hoogste tijd om veiligheid als thema niet meer 'rechts' laten liggen, maar hier juist onze tanden in te zetten. Het veiligheidsdomein verdient afgewogen keuzes, waarbij individuele vrijheden en rechten niet het kind van de rekening mogen worden. Het is essentieel dat de maatregelen die we nemen op het gebied van veiligheid ten dienste blijven staan van vrijheid en niet andersom.

Voor een verdere uitwerking van het thema veiligheid geven wij graag in het bijzonder enkele passages uit het landelijk verkiezingsprogramma van D66 mee. Bijvoorbeeld over het belang een gecombineerde aanpak van enerzijds preventie met welzijns- en jongerenwerk en anderzijds een stevige aanpak van jongeren die over de schreef gaan ("Jongeren verdienen een tweede kans" in het hoofdstuk "Zonder veiligheid zijn we niet echt vrij").